

(2009) Učiteľské noviny 58, 49-50/09, 4-6

Učiteľské povolanie je najkrajším a najvznešenejším

Ladislav Kováč

Prvým ponovembrovým ministrom školstva sa stal 25 dní po študentskej revolte svetovo uznávaný vedec v oblasti biochémie, ale najmä pedagóg prof. RNDr. Ladislav Kováč, DrSc. Rodák zo Závažnej Poruby zobrať svoju úlohu do svojich rúk pevne, ale asi to nebolo jednoduché. Ako sa to vlastne stalo, že z človeka odsúvaného mocou na vedľajšiu koľaj sa stal minister školstva?

Ťažko je mi posúdiť, prečo ma po novembri 1989 revolucionári z Verejnosti proti násiliu navrhli na ministra. Je fakt, že v prvých dramatických dňoch a týždňoch som sa zúčastňoval, väčšinou v spoločnosti hercova spisovateľov, na diskusiách po študentských internátoch, vysokých školách i javiskách divadiel, aj som sa podieľal na práci rôznych skupín, čo uvažovali o náprave našich škôl a vedy – ale to vtedy robili i mnohí iní. Hádám skôr zavážili moje texty, ktoré už bolo možné v poslednom roku uverejniť v tlači a v ktorých som písal o vzdelanosti, o role vedy, o našej národnej filozofii. Verím, že k tomu prispeli aj hlasy mojich žiakov, ktorí si ma pamätali ako učiteľa, kým som ešte mal dovolené vyučovať. Možno rozhodlo to, že som bol učiteľ, ktorý v normalizačných čistkách počiatkom sedemdesiatych rokov musel opustiť univerzitu, a pritom som nikdy nebol členom komunistickej strany. Ale ja som nebol nijakým disidentom ani som nebol nejakým angažovaným podporovateľom Dubčeka počas Pražskej jari, neveril som totiž, že by sa komunizmus dal polovičato zreformovať. Snažil som sa byť a ostať normálnym človekom a k tomu viesť aj svojich žiakov; práve husákovská „normalizácia“ sa mi javila ako čosi nenormálne a odporné. V mojom prípade „normalizácia“ poskytla len vhodnú príležitosť pre niektorých úbožiacov, aby ma z univerzity dostali preč ako konkurenta: cítili sa – a zrejme opodstatnene – ohrození tým, že som presadzoval vysoký profesionálny štandard a že som neznášal dvojtvárnosť a hlúposť. Normalizácia bola ranou našej morálke i našej vzdelanosti: vzdelaných ľudí vystrašila a prinútila ich ohnúť chrbát pred mocou.

Ako ste zareagovali na novú výzvu, neočakávaný moment? Ako reagovalo na situáciu vaše okolie, priatelia?

Keď ma navrhli za ministra, týždeň som návrh odmietal. Tým sa aj odkladalo vymenovanie novej vlády: s kandidátmi na ministra školstva, ktorých mal vybrať dezignovaný premiér Milan Čič, VPN a ani koordinačný výbor študentov nesúhlasili. Nechcel som byť politikom; keď už mi komunisti znemožnili byť učiteľom, bol som naďalej aspoň výskumným pracovníkom, navyše som mal rozrobenú závažnú vedeckú otázku. Až v jedno odpoľudnie 11. decembra húdli do mňa niekoľko hodín dvaja moji najbližší kolegovia na pracovisku, dnes už nebohý Peter Fedor a moja dlhoročná oddaná spolupracovníčka Evička Böhmerová, aby som funkciu prijal. Húdli tak dlho, až ma presvedčili: teraz, a možno iba teraz, je príležitosť nie iba teoretizovať, ale niečo podstatné aj vykonať. Večer som zašiel do centrály VPN oznámiť, že návrh prijímam. Na druhý deň ráno, nachystaný na autobus na moje pracovisko v Ivanke pri Dunaji, kde ma čakala izolácia DNA na ultracentrifúge, som dostal telefonát z Úradu vlády SR: posielajú po mňa auto, ešte dopoludnia bude vymenovaná nová vláda. Na obed som už bol jej členom; chvíľu nato nová vláda mala prvé zasadnutie. Po jeho skončení sa na mňa vrhli novinári: aké sú vaše plány vo funkcii? Zaskočenému otázkou, napadla mi jediná odpoveď: „Narovnať skrivenú chrbticu učiteľov.“ To bola moja prvá oficiálna veta ministra školstva.

Bola to pre vás zrejme absolútne nová situácia. Nová pozícia, stret s predchádzajúcim systémom v jeho vrcholovej sfére. Rokovania, kreovanie nového ministerského úradu. Mali ste pocit novej moci? Čo vás po príchode na ministerstvo najviac zaujalo či prekvapilo?

Na druhý deň som mal ísť oficiálne prevziať funkciu ministra. A ani som nevedel, kde je budova ministerstva. Keď ma tam úradné auto doviezlo, môj predchodca už tam nebol; čakali však na mňa jeho námestníci. Zažil som prvý, možno vôbec najsilnejší šok. Z toho, ako sa ľudia ku mne správali: k politikovi vo vysokej funkcii, s ohromnou mocou, sa každý správa nielen úctivo, ale priam nábožne; vari ani nie pokrytecky, ale úprimne – taká je ľudská prirodzenosť. Neskôr som mal dennú príležitosť pozorovať tento jav zblízka a vždy som ho bral ako výstrahu: Niet divu, že takýto politik si rýchlo začne namýšľať, že je najlepší a všetkému rozumie a prípadne že je aj géniom. Stačí kývnuť prstom a všetko je mu po vôli. Ak príroda chlapíkovi nenadelila veľa inteligencie, dokazuje svoju všemohúcnosť cez arogantnú sebaistotu; ak sa k politike pritrafil ako intelektuál, predvádza sa vznešeným táraním. Marián Čalfa, keď spomínal na svoju funkciu premiéra, napísal, že politika je ako droga; ľahko sa od nej získa závislosť a ťažko odvyká. Známy je výrok Henryho Kissingera, že moc je najsilnejším afrodiziakom. Povedal som si: dostávam možnosť nielen

niečo konkrétneho vykonať, ale môžem sa popritom aj venovať vedeckému výskumu, aj keď už nie mikroorganizmov, ale človeka: skúmať, čo z ľudí robia strach, neistota, viera – a najmä moc. Ved' som sa aj pár týždňov nato zmienil v jednom denníku o magickej sile moci, keď sa nám každý klania a krásne ženy sú na dosah ruky...

Vedúci sekretariátu ministra ma voviedol do ministerskej pracovne. Svoj prvý zážitok z nej som už raz popísal: „Prvé, čo mi udrelo do očí, bol nápadný telefónny prístroj vedľa normálneho telefónu. Sekretár mi vysvetlil, že prístroj spojuje kanceláriu ministra s ústredným výborom komunistickej strany. Týmto telefónom prichádzali povely... Ako som sa pozeral na tento nástroj obludného 'vedeckého' riadenia školstva, urobil som prvé ministerské rozhodnutie. Okamžite musíme svojvôľu niekoľkých ľudí nahradiť systémom, ktorý sa bude opierať o kolektívny rozum čo najväčšieho počtu kompetentných odborníkov. Školskú politiku už nebudú tvoriť politbyro strany a úradníci jej ústredného výboru, ale skupiny odborníkov.“

Bolo treba hľadať nové tváre, nových ľudí, tvoriť novú filozofiu výchovy a vzdelávania. Celkom zaujímavý bol model expertných skupín, ktoré mali za úlohu zosumarizovať informácie z jednotlivých problematík, prediskutovať situáciu a navrhnúť dobré riešenia do budúcnosti. Nikdy viac sa takéto veľké množstvo ľudí nezapojilo do riešenia problémov školstva. Ako sa dnes s odstupom času pozeráte na túto časť práce ministerstva?

Vytvorenie expertných skupín bolo mojim prvým krokom vo funkcii ministra. Už do Vianoc ich vznikla prvá desiatka; koncom januára ich už bolo štyridsať. Dlho do noci svietievali okná budovy ministerstva: stovky ľudí premýšľali, diskutovali, študovali skúsenosti iných krajín. Vypracovávali nové koncepcie humanitného vzdelávania, slobodného výberu školy za pomoci vzdelávacích kupónov, systému bádateľských a edukačných grantov, organizácie vedy. Mravná výchova, dôraz na výchovu umením a rozšírenie telesnej výchovy mali byť inováciami novej školy. Cez vianočné prázdniny dokázali najpovolanejší napísať nové texty pre základné a stredné školy z dejepisu, dejín literatúry, filozofie, zo sociológie, z ekonómie a za dva mesiace už boli distribuované do škôl.

Vaša tvár sa z hodiny na hodinu stala všeobecne známou. Verejnosť začala pozornejšie počúvať, čo hovorí a ako hovorí nový muž, ktorý má vyviešť slovenské školstvo na novú cestu. Ako ste prijali svoju úlohu vysvetľovať cez médiá svoje ciele, názory, filozofiu zmien?

Masovokomunikačné prostriedky zohrali v postkomunistickom prechode závažnú rolu, ktorá sa vari dosiaľ nezhodnotila: svojou silou, ale aj svojimi slabosťami a chybami. Dva dni po vymenovaní za ministra sme už sedeli pred televíznou kamerou, ja a ešte stará garnitúra námestníkov ministra. Divákov som asi musel riadne zmiastť, keď moja prvá veta na verejnosti, odpoveď na otázku moderátora Vojtecha Hrona, bola krátka a znela: „Neviem.“ Nieкто sa stane ministrom a dovoľí si povedať, že niečo nevie! Čo to bude za minister?! Lenže práve toto prvé jediné slovo symbolicky vyjadrilo, že je koniec všeznalcov, koniec éry, v ktorej ten, kto má moc, má aj patent na rozum. Keď sa námestníci, ľudia režimu, čo odchádzal, prihlásili rovno pred kamerou k tomu, že chcú robiť novú politiku, povedal som im: naopak, vy musíte teraz ukázať, že ostávate verní svojim názorom, aj keď ste prehrali; to bude dôkaz, že ste sa nepretvarovali. Doslova som ich poprosil, aby nedávali učiteľom príklad, ako zas rýchlo obrátiť kabáty: občania, a na prvom mieste učitelia a žiaci, potrebujú vzory osobností, a to aj takých, ktoré sa mýlili, ale mýlili sa poctivo. Režim jediného „vedeckého svetového názoru“ sa končí; učitelia s náboženským svetovým názorom ho už nebudú musieť skrývať; pritom naďalej ostáva priestor aj na marxizmus, ale len rovnocenne popri iných. Za pár týždňov som dostal príležitosť potvrdiť to v televízii pri inej príležitosti. To už vtedy nový prezident Václav Havel vymenoval za rektora Univerzity Komenského bývalého funkcionára ústredného výboru strany a potom disidenta Miroslava Kusého; spolu s ním sme sedeli pred televíznou kamerou. Vyznal sa, že ostáva naďalej marxistom, a ja som to vyzdvihol ako prejav zásadovosti, ale aj dôkaz toho, že nastali časy demokratickej plurality.

Prvé kroky na ceste za demokraciou, za odpolitizovaním a odideologizovaním spoločnosti boli spojené aj s vašou úlohou zodpovedať sa slovenskému parlamentu za kroky v rezorte a filozofiu zmien. Boli volení zástupcovia ľudu pripravení na zmeny? Ako reagovali na vaše zámery?

Doba bola hektická; čo donedávna zaberalo mesiace a roky, menilo sa teraz každým dňom. Parlament, vtedy ešte s názvom Slovenská národná rada, zasadal skoro každý deň a predseda vlády nástojil, že členovia vlády tam musia byť tiež prítomní. Často to boli nudné rokovania; pritom sme boli pod stálym dohľadom verejnosti, lebo zasadnutia prenášala televízia. Ak by ste si pustili niektoré zo starých záznamov, videli by ste ma, ako na vyvýšenom pódiu pre vládu sedím so sklonenou hlavou: nosil som si tam svoje odborné texty a „pod lavicou“ som ich študoval – kontakt s vedou som nechcel prerušiť. Sotva som si ja a moji, medzitým už noví, čerstvo vymenení, námestníci stačili pokúpiť obleky a kravaty, ktoré vyžadovalo naše

nové spoločenské postavenie, už sme boli pozvaní podať správu o svojich zámeroch výboru pre školstvo. Od troch univerzitných učiteľov sa zrejme čakalo, že predvedú, ako sa do všetkého vyznajú a preberajú žezlo centrálného rozhodovania a dirigovania. Rozprávali sme ináč. Každý za svoju vednú disciplínu, biológ, fyzika matematik. O tom, ako dnešná veda vie, že individuálny ľudský rozum – aj najväčšieho mudrca – je chabý, neschopný riadiť komplexné dynamické systémy. Že takéto systémy, a ľudská spoločnosť ako jeden z nich, sú múdre samy od seba, lebo majú schopnosť samoorganizácie a samoriadenia. Že neexistuje múdrosť vlád a politbýr. Že pokrok spočíva v skúšaní a mýlení sa, v analýze chýb a vyberaní toho, čo sa pri skúšaní osvedčilo. Že z toho vyplýva, čo spoločnosť potrebuje: čo najväčšie rozptýlenie moci, čo najviac individuálnej slobody, maximálnu názorovú a inštitucionálnu pluralitu. V parlamente som však dostal aj prvé poučenie o tom, ako naivne som vtedy rozmýšľal a spočiatku aj konal. Vo svojom prvom televíznom vystúpení, o ktorom som sa zmienil, som hovoril aj o tom, že sa končia časy, keď učitelia dostávali podrobné smernice a príkazy z ministerstva, čo a ako majú učiť, že sa začína doba slobodného, tvorivého učiteľa. Nasledujúci deň bolo zasadnutie parlamentu, kde poslanci interpelovali členov vlády. Jedna poslankyňa, povolaním učiteľka, sama so zhrozením pýtala, ako si to predstavujem, keď hlásam v televízii, že školy budú fungovať bez pokynov a smerníc od vrchnosti. Celkom ma zmiatla: po prvý raz som si uvedomil, že demokracia a sloboda nie sú jednoduchou záležitosťou; že pre občanov je oveľa ľahšie poslúchať a plniť príkazy, a pre politikov ľahšie všeobecne rečniť, než rozmýšľať a tvoriť.

Ako dnes s odstupom času hodnotíte svoj prerod z intelektuála na školského politika (aspoň na istý čas)? Boli udalosti roku 1989 pre vás viac revolúciou alebo prevratom? Mali ľudia v školstve pochopenie pre zmeny, chápali vôbec, čo je podstatou zmien?

Pri dvadsiatom výročí udalostí z konca roku 1989 sa opäť hodne diskutovalo o tom, či išlo o revolúciu, alebo „len“ prevrat, či dokonca puč, alebo či šlo o samovoľné zrútenie opotrebovaného režimu. Myslím si, že to, čo sa stalo v školstve, nebolo revolúciou v tom zmysle, ako sa slovo bežne používa. Úzkostlivo sme dbali o to, aby sa zachovala právna kontinuita a neporušil jediný platný zákon. Iba fungoval stereotyp z komunistických čias: príkazy vrchnosti sa plnili. Všetky moje požiadavky adresované rektorom, dekanom, riaditeľom škôl – ktosi pre ne dobromyseľne zaviedol označenie „pastierske listy“ – boli formulované výlučne ako odporúčania. Zaberali. Takto sa uskutočnili výmeny riadiacich funkcionárov v prvej fáze slobodným hlasovaním ich podriadených; ale za tým veľmi rýchlo, už po niekoľkých týždňoch,

nasledovalo vypísanie konkurzov na vedúce miesta a potom už o výbere vedúceho rozhodli konkurzné komisie zložené z odborníkov. Práve tieto výmeny ľudí boli pre mňa psychologicky veľmi ťažké. Vtedy som dostal tvrdú lekciu toho, čo znamená politika. Denne mi chodili desiatky, ak nie stovky listov, povzbudzujúcich i obdivných, ale v rovnakom počte aj nenávisťných a urážlivých. Podpísaných aj anonymných. Boli kolektívy, ktorým vládol despota, hlupák či bezzásadový tvor – a musel odísť. Boli iné kolektívy – vedúci bol síce neschopný, navyše bez princípov, ale ináč dobrák od kosti, ktorý si vyberal seberovných; tí ho potom radi a úprimne potvrdili vo funkcii. Koľko však bolo vo vedúcich funkciách aj takých ľudí, ktorí síce pred vrchnosťou ohli chrbát, ale voči podriadeným boli nároční a v každodennom živote aj zásadoví a morálni – a kolektív ich odvolal práve pre ich náročnosť a pracovitosť?! Našli by sa aj iné variácie takýchto situácií, v ktorých sa vtedy naše školy nachádzali. Všetky aj dnes prinášajú otázku, pred ktorou sme vtedy stáli: ako zlikvidovať jedno gigantické kolektívne zlo, aby sa pritom nijakému konkrétnemu ľudskému jedincovi neublížilo, aby sa odstránili staré krivdy a nespravili iné, aby zvíťazila spravodlivosť? Je to večná dilema a nik ju nevyriešil ani nevyrieši. Vyjadriť ju zjednodušene a extrémne: ak urobíme 51 % dobra, ale pritom neodstránime zostávajúcich 49 % zla, alebo musíme dokonca za tých 51 % dobra zaplatiť novým zlom vo výške 49 %, je naše konanie ospravedlniteľné? Ospravedlniteľné pred kým? Pred súčasnosťou? Pred budúcnosťou? Pred sebou samým? Intelektuálovi je ľahko teoretizovať, špekulovať, moralizovať. Politik musí konať. Konať aj v podmienkach takej veľkej neistoty, v akých by si intelektuál netrúfal ani len prstom pohnúť.

Rok 1989 otvoril aj témy, ktoré boli dovtedy pod kontrolou. Boli to najmä témy náboženstva, slobody vyznania, ale aj národnostné otázky. Niektorí národnostní intelektuáli sa chopili šance a využili, ba niekde až zneužili slobodu, ktorú im doba poskytovala. Ako ste sa s novými prejavmi v týchto sférach vyrovnávali?

Hovorí sa, že komunizmus mnohé závažné problémy spoločnosti neriešil, ale zmrazil. Po páde komunizmu problémy rozmrzli a objavili sa v celej svojej naliehavosti a nahote. Slovensko-český problém: vieme, ako sa skončil – nerozriešili sme ho, spoločný štát sa rozpadol. Rómsky problém: dnes, po 20 rokoch neriešenia, sa mi javí ešte vážnejším a – obávam sa – už aj hrozivým. Problém škôl s maďarským a ukrajinským (a chvíľu nato opäť rusínskym) vyučovacím jazykom: málokto vie, že som tomuto problému venoval vari celú štvrtinu svojho ministerského času. Po maďarsky hovoriaci intelektuáli boli na pád komunizmu oveľa lepšie pripravení ako my, čo sme hovorili po

slovensky; a mali aj svoj legitímny, aj keď, pochopiteľne, do krajnosti idúci program – dožadovali sa úplnej kultúrnej a školskej autonómie. Ja som, naopak, videl riešenie v rovnoprávnom spolužití všetkých občanov na národnostne zmiešaných územiach Slovenska. Preto sme na ministerstve zrušili oddelenie pre menšinové školstvo a vytvorili nové oddelenie – pre školy na národnostne zmiešanom území. Toto oddelenie sa malo starať o to, aby sa v regiónoch, kde občania hovoria rôznymi jazykmi, rovnako rozvíjali školy s vyučovacím jazykom slovenským ako maďarským či ukrajinským. Predstavoval som si, že v slovenských školách v týchto regiónoch sa bude ako cudzí jazyk vyučovať aj maďarčina. Pravda, hlavným cudzím jazykom, ktorý sme urýchlene zavádzali do škôl na celom území Slovenska, mala byť angličtina. Dokonca v tlači som formuloval cieľ: „Ide nám o to, aby sme do nového tisícročia vstúpili už ako bilingválny národ, s angličtinou ako druhým jazykom vzdelávania aj komunikácie.“ Mimochodom, s vtedajším rakúskym ministrom školstva Erhardom Busekom sme sa zhodli na tom, že angličtina sa musí rýchlo stať spoločným dorozumievacím jazykom všetkých obyvateľov strednej Európy. Čosi podobné som navrhol maďarskému ministrovi školstva Ferencovi Glatzovi.

Vo vašej práci ste museli veľa času venovať slovensko-maďarským vzťahom. Bolo to náročné?

Riešenie vzťahu Slovákov a Maďarov, občanov spoločnej Slovenskej republiky, sa pre mňa stalo vysokou školou politiky. Nikde na seba nenarážajú ľudia rozdielných názorov s takou vehemenciou a vášňami ako tam, kde ide o národnosť a jazyk. Pre slovenských nacionalistov som sa začal javiť ako odrodilec, priam maďarofil. Maďarskí extrémisti mi zas nevedeli prísť na meno ako nepriateľovi Maďarov. V televízii Maďarskej republiky ma náš politik Miklós Duray označil za ministra, ktorý zatvára maďarské školy – a to práve vtedy, keď sa mi vo vláde podarilo presadiť, i proti námietkam viacerých jej členov, zdvojnásobenie počtu študentov na maďarskom oddelení Pedagogickej fakulty v Nitre a dosiahol som aj podstatné zvýšenie jeho finančného zabezpečenia. Na tomto prípade som si urobil obraz o tom, kedy politik správne rieši konflikty a dosahuje rozumný kompromis: keď je počet nadávok a faciek, čo dostáva z jednej strany, rovný počtu tých, čo mu uštedruje opačná strana. Kto na to nemá nervy, nech sa politike nevenuje; v pokojnom závetrí si môže písať svoje velebné texty o slobode a spravodlivosti.

Známymi sa stali vaša otvorenosť, túžba po pravde, mravnosti, kultúre komunikácie a vzťahov na všetkých úrovniach. V tých časoch sa robilo veľmi veľa, ministerské okná bývali osvetlené

dlho do noci. Ale hovorí sa, že kde sa veľa robí, robia sa aj chyby. Urobili ste ich aj vy?

Samozrejme, že sme urobili. Ale aby som nič neváľal na iných, vyjadrím sa v prvej osobe – urobil som veľa chýb. Podcenil som ekonomiku, lebo som o nej skoro nič nevedel. Spomenul som už, že došlo k výmene starých námestníkov ministra školstva. Ale jeden z nich ostal: práve ten, čo mal na starosti ekonomiku. Vôbec som si neuvedomil, že centrálnym úradom, akým ministerstvo je, pretekajú milióny korún. Nemal som jasnú predstavu o role a sile práva. Zmienil som sa o tom, že sme udržali právnu kontinuitu; ja som dokonca zastával názor, že sa netreba ponáhľať s novými zákonmi, na ktorých nástojili revoluční politici i študenti. Mali sme pritom veľké šťastie, že do expertnej skupiny ľudí, čo pripravovala nové zákony, sa dostal asi najlepší slovenský právnik Pavol Holländer. Nezvážil som, ale vari ani on nie úplne, mieru právneho rozkladu, ku ktorému spoločnosť priviedol komunizmus. Holländerovi, ktorý je dnes členom Ústavného súdu Českej republiky, čoskoro vyjde kniha, ktorá, zdá sa mi, by sa mala stať povinným čítaním na školách a najmä učebnicou pre poslancov a iných aktívnych politikov. Ukáže v nej, ako právo stojí na fundamente zamlčaných predpokladov morálky, slušnosti a stáročných zvyklostí a ako bez nich nemôže účinne fungovať. Ja – ale teraz sa odvážim vyjadriť v pluráli – my všetci sme si neuvedomili, a možno sme to vtedy naozaj nemohli vedieť, ako silno komunizmus rozrušil tento fundament. Vo federálnom parlamente sme presadili rýchle prijatie vzorovo demokratického vysokoškolského zákona. Nedávno som na inom mieste napísal a môžem to v parafráze zopakovať: Tento zákon zaviedol demokraciu tam, kam nepatrí – do vnútorného života vedeckých komunit. Volení zástupcovia akademických senátov vysokých škôl dostali veľké právomoci – naivne sme predpokladali, že v senátoch bude sedieť uvážení výber kompetentných a múdrych a tí budú do najvyšších samosprávnych orgánov škôl a fakúlt voliť najvynikajúcejšie bádateľské a pedagogické osobnosti. Nevedeli sme, že položíme základ tradícii, v ktorej voliči budú voliť sami seba: komu mohlo napadnúť, že táto záležitosť obyčajnej slušnosti, ak už nie samotnej logiky volieb, mala byť explicitne zakázaná zákonom! Nedali sme do zákona to, čo výslovne vyjadroval aj vysokoškolský zákon ešte z prvej ČSR, lebo sa nám to zdalo samozrejším: že najvyšší akademickí funkcionári vysokej školy – rektori, prorektori, dekáni, musia byť jej riadnymi profesormi. Vôbec sme jasným a konkrétnym výpočtom podmienok na udeľovanie pedagogických titulov nepoistili vzdelávací systém proti tomu, aby sa na vysokých školách nerozmohla desivá honba za titulmi, ktorá dnes omnoho prekonáva titulomániu z komunistických čias. Pre mňa až osobná skúsenosť z fungovania škôl v posledných 20 rokoch je argumentom, že napríklad tajné hlasovanie,

ba anonymita každého druhu nepatria na školy, nielen vysoké, ale ani stredné a základné: názory sa majú vyjadrovať a vyjasňovať v otvorených diskusiách a sporoch.

Ako intelektuál, znalec sveta ste trvali na dodržiavaní slušnosti a kultúrnosti nielen na ministerstve, ale aj v školách, dokonca ste uvažovali o nerealizovanej myšlienke – posilniť spoločenskú výchovu žiakov. Prečo sa to nepodarilo?

Za veľkú osobnú chybu považujem to, že som nebol dosť razantný v presvedčaní kolegov na ministerstve, že treba do škôl zaviesť spoločenskú výchovu. Teda výchovu k slušnému správaniu, od oslovovania, tykania či vykania, stolovania cez dvorenie a umenie konverzovať po obliekanie a schopnosť prednášať (rétorika bola samostatným vyučovacím predmetom už v antike!). Za mojich gymnaziálnych štúdií sme mali tento predmet vo štvrtom a potom znovu v ôsmom ročníku – to ma inšpirovalo. Aj keď som tušil, nevedel som, ako silno pokazil komunizmus aj etiketu, a už vôbec sa nedalo čakať, k akému zhrubnutiu správania a medziľudských vzťahov dôjde v časoch postkomunizmu. Dnes sa už dá iba apelovať na kolegov učiteľov na všetkých stupňoch: budte, prosím vás, vzormi zdvorilosti, ušľachtilosti a noblesy. Nielen pre žiakov, ale pre všetkých ľudí vo vašom okolí.

Kľúčovou oblasťou zmien bolo základné a stredné školstvo. Ako s odstupom času hodnotíte zmeny v tejto oblasti?

Na novele zákona o základných a stredných školách som sa podieľal základným princípom, ktorý som presadil: došlo k úplnému oddeleniu riadenia škôl, i ich financovania, od ostatnej štátnej správy, zriadili sa školské správy na všetkých úrovniach a boli priamo podriadené ministerstvu školstva. Poznal som trochu francúzsky školský systém a stáleho považujem za optimálny. Dobré som si pamätal, ako za starého režimu bol u nás učiteľ či učiteľka poddaným, či priam nevoľníkom predsedu národného výboru a musel nielen učiť, ale robiť sluhu i vo veciach, ktoré sa školy vôbec netýkali. Ak bolo treba ukrojiť zo spoločného rozpočtu, školy boli často postihnuté ako prvé. S tým novela radikálne skončila. O školách už rozhodovali iba učители a ministerstvo školstva. Aj školský rozpočet bol oddelený od ostatnej štátnej správy. Bohužiaľ, neskoršie vlády vrátili systém – pod heslom demokratizácie a decentralizácie – do pôvodnej podoby. Považujem to za nešťastie. Škola neprestáva byť menej demokratickou, ak o nej nerozhoduje starosta či miestni poslanci, ale iba samostatná školská správa, za spoluúčasti rodičov. Iná by bola situácia, keby u nás bolo vzdelávanie štátnou prioritou, miestna škola hrdosťou obce a učiteľské povolanie jedným z najprestížnejších, ako je tomu napríklad vo Fínsku

– nedávno ste o tom písali v Učiteľských novinách, ale napríklad aj v Spojených štátoch alebo v Južnej Kórei. Keď sa začalo pravidelné stretávanie všetkých minulých ministrov školstva, snažil som sa opakovane zistiť, kto z mojich nástupcov sa na tomto návrate do starých pomerov podieľal a súhlasí s ním. Získal som dojem, že nikto z nich.

Najväčšie škody napáchal socializmus zrejme na morálke ľudí. Pravda mala vždy niekoľko tvárí, podobne ako spravodlivosť, česť. Čo sa s tým dalo robiť po vašom nástupe?

Bolo zrejmé, že na prvom mieste treba ponaprávať morálku. Pokiaľ ide o morálku žiakov, úloha bola jednoduchšia: neboli postihnutí starým režimom, šlo iba o to rozvinúť v nich morálne cítenie. Zaviedol sa nový, neznámkovaný predmet etická výchova. Jasom o etickej funkcii náboženstva nikdy nepochyboval a neznalosť biblických reálií považujem za hrubú kultúrnu negramotnosť. Bol som však proti tomu, aby sa na školách znovu zaviedli hodiny náboženstva. Dokonca i ako nepovinného predmetu. Nechcel som, aby jednu „jedine správnu“ ideológiu nahradili po páde komunizmu iné, ktoré o sebe takisto vyhlasujú, že sú „jedine správne“. V dlhom rokovaní s delegáciou katolíckych duchovných, v ktorej nechýbali arcibiskup (a dnešný kardinál) a biskupi, ba ani špeciálne pozvaný odborník z Vatikánu, som ja a môj námestník Milan Hejný dohodli, že školy poskytnú svoje priestory na výučbu náboženstva po vyučovaní tam, kde cirkvi nemajú iné možnosti, ale náboženstvo nebude súčasťou školských osnov.

Tomuto rokovaníu predchádzala zaujímavá epizóda, ktorá sa odohrala pred televíznymi kamerami. Keď vysoký predstaviteľ katolíckej cirkvi formuloval v diskusii požiadavku zavedenia povinnej výučby náboženstva, navrhol som mu: áno, zavedieme ako povinný predmet výučbu náboženstva, ale na hodinách sa budú rovnocenne striedať katechéti všetkých vierovyznaní: katolík, luterán, žid, moslim. Všetkým deťom umožníme spoznať všetky náboženstvá i dejiny vývoja ľudského myslenia. Poriadne som ho zmiatol. Ale vlastne aj seba: nemyslím si, že by to bol správny spôsob formovania osobností s názorom a zároveň výchovy k tolerancii. To, čo sa s výučbou náboženstva na školách udialo neskoršie, bolo podľa môjho názoru veľkým omylom. Za najväčšiu chybu, a zároveň aj za absolútne nepochopenie našich pôvodných zámerov, považujem vnútenie etickej výchovy pre deti ateistov ako alternatívy k povinnej výučbe náboženstva pre deti veriacich. Etická výchova mala byť o niečom celkom inom a mala byť spoločná pre všetkých žiakov. A bola by veľmi potrebná.

Ako človek antického razenia ste preferovali prepojenie tela a duše, harmónie duchovného a fyzického. Bolo treba urobiť aj zmeny v ponímaní telesnej výchovy. A akom zmysle?

Hoci sme už v januári 1990 pridali telesnej výchove jednu hodinu týždenne, bolo chybou, že sme nepridali ešte viac. Kto mohol tušiť, že zanedlho prídu do škôl počítače a internet a deti sa budú hrať športové hry posediačky za počítačom a nie na ihriskách! Ako minister som neraz hovoril o návrate k antickému ideálu kalokagatie: rovnocennému šľachteniu tela a duše. Priznám sa, že nechápem, prečo sa dnes, v ére počítačov, dosiaľ nedostala na verejný pretras fundamentálna revízia rozsahu a zástoja telesnej výchovy. Obávam sa, že dnešná mladá počítačová generácia dorastie na dospelých ľudí, čo budú chodiť ohnutí a o barlách.

Cesta za pluralitou vzdelávacieho systému viedla podľa niektorých cez otvorenie priestoru na vznik súkromných a cirkevných škôl. Ako ste vnímali a vnímate túto tému?

Hneď prvý mesiac, ako som sa ujal funkcie, sa predo mnou objavili návrhy na zriadenie cirkevných a súkromných škôl. Nesúhlasil som s nimi a svoj názor som doteraz nezmenil: školy majú byť nie štátne ani súkromné, ale verejnoprávne. Financované a kontrolované štátom. Aj tu som vychádzal z francúzskych skúseností. Tam sa o školy stará štát; súkromné školy, medzi nimi cirkevné, sú trpené, ale v podstate slúžia iba na to, aby si bohatí rodičia zaistili „vzdelanie“ takých svojich detí, ktoré by na verejných školách neuspeli a prepadali. Že školy majú byť všeobecné, univerzálne, to jasne zdôvodnil už Jan Amos Komenský vo svojom spise o škole v Šarišskom Potoku. Aj univerzity majú byť univerzálne – veď to majú priam v názve. S neľúbosťou som niesol, keď sa vysoké školy technické začali premenovávať na univerzity a kategoricky som odmietol zriadenie univerzít na etnickom („maďarská“ univerzita) a náboženskom („katolícka“ univerzita) princípe. Rakúsky minister školstva Busek, kresťanský politik, mi dal pri verejnej diskusii v Bratislave za pravdu: Rakúsko, katolícka krajina, nemá žiadnu cirkevnú univerzitu; podľa neho katolícki učitelia majú svoj vplyv na mládež realizovať na štandardných univerzitách. Keď už sme pri univerzitách, bol som proti otváraniu nových. Bolo mi jasné, že počet vysokoškolských študentov sa musí radikálne zvýšiť; no moja predstava bola tá, že na výchove sa budú podieľať pobočky existujúcich univerzít zriadené v mestách mimo štyroch univerzitných centier. A staré univerzity budú priamo zodpovedať za kvalitu učiteľovi študentov na svojich nových filiálkach. Dve nové univerzity som chcel predsa len presadiť: medzinárodnú Stredoeurópsku univerzitu a novú univerzitu, na ktorú by sa bola pretransformovala Slovenská akadémia vied. Neuspel som. Zato Slovensko postihlo niečo iné: za mojich

nástupcov sa vyprodukovalo toľko nových univerzít, že podľa profesora Miroslava Urbana sme dnes v ich relatívnom počte na druhom mieste na svete. Znovu sa odvolávam na stretávanie bývalých ministrov školstva: nepodarilo sa mi zistiť, že by niekto z nich dnes túto infláciu (pseudo)univerzít schvaľoval alebo sa za ňu cítil zodpovedným.

Čo je základom vášho filozofického odmietania princípu súkromného školstva?

Za myšlienkou súkromných škôl som nevidel, a doteraz nevidím, nezištnú snahu presadiť alternatívne vzdelávanie. To sa dá zaistiť aj na verejnoprávnych školách. Iste sú aj ojedinelí idealisti, ktorým o nič iné nejde; a iste sú oprávnené obavy, že by si štát mohol uzurpovať moc a autokraticky rozhodovať o tom, čo sa má učiť. Primárne však vidím za ideou súkromných škôl ideológiu, ktorú považujem za obludnú, ba priam za ohrozenie celej našej civilizácie: je ňou tvrdenie, že vzdelanie je tovarom, a kto ho chce mať, musí si zaň zaplatiť. Vzdelávací potenciál jedinca nepatrí len jemu, ale celému spoločenstvu, ktorého je súčasťou; a súhrnný vzdelávací potenciál spoločenstva je dnes najcennejším verejným statkom. Právo na vzdelanie by malo byť považované za jedno z najzákladnejších ľudských práva starosť o vysokú úroveň vzdelávania celej populácie za jednu z najdôležitejších povinností štátu. Nevidím dôvod, prečo by sa za prípravu na vysoko kvalifikovanú profesiu nemalo priplácať. Ale kupčenie so vzdelaním, s diplomami a titulmi, rovnako ako znemožnenie vzdelania niekomu, kto má talent, ale nie peniaze, by sa malo zákonom kvalifikovať ako zločin. Potom však logicky povolanie učiteľa by malo byť jedným z najvyššie cenených i najviac oceňovaných.

Myslím, že si u nás v posledných rokoch málo kladieme otázku, či sme skutočne vzdelaným národom a národom múdrych, kultúrnych ľudí. Táto téma je vám na rozdiel od mnohých blízka. Aký je váš pohľad na ňu? Ceníme si vzdelanie, múdrosť a učiteľov dostatočne?

Čo si budeme nahovárať, od takéhoto chápania sme na Slovensku ďaleko. Nie som si ani istý, či to dnes nie je horšie, ako bolo pred sto či dvesto rokmi: slovenský ľud si vtedy vážil vzdelaných ľudí – učiteľov a farárov. Komunizmus to dobabral, veď avantgardou národa sa stal proletár, nie vzdelanec. Dnes prekvitá honba za diplomami a titulmi, ale nie za skutočným vzdelaním. Preto som vždy, za čias najtuhšieho komunizmu nemenej ako dnes, považoval učiteľské povolanie za krásne a vznešené – tak som, mimochodom, nazval aj jednu knihu svojich esejí – a niesol som bolestne, keď mi pedagogickú prácu zakázali. O to viac som cítil úctu k tým učiteľom, čo mohli učiť naďalej, a pritom si zachovali, aj keď za cenu kompromisov s komunistickým

režimom, charakter a statočnosť. V televíznom prejave ku Dňu učiteľov koncom marca 1990 som vyslovil vďaka pedagógom, „ktorí v ťažkých časoch dokázali ostať nezávislými obhajcami všeludských hodnôt a k uznávaniu týchto hodnôt viedli i naše deti“. Nebolo ich málo; a nie je ich málo ani dnes. To však nič nemení na fakte, že my, starší učitelia, tak ako celá populácia, čo zažila komunizmus, nesieme na sebe naďalej stopy poškodenia, ktorým nás zasiahla zlá doba. O to viac treba dbať o to, aby sa toto poškodenie neprenieslo na mladých.

Čo máte konkrétne na mysli?

Uvediem čerstvý príklad. V tomto roku vyznamenávala Univerzita Komenského učiteľov, čo sa zaslúžili o jej rozvoj. Musí vstúpiť do dejín našej kultúry, že v roku dvadsiateho výročia pádu komunizmu medzi vyznamenanými nechýbali takí, čo sa na univerzite počiatkom sedemdesiatych rokov podieľali na normalizačných čistkách. Ak by šlo o ľudí, ktorí boli v tom čase oddanými komunistami a konali z presvedčenia, dalo by sa to ospravedlniť, i keby sa rovno aj dnes hlásili ešte ku komunizmu. Boli by osobnosťami – učiteľský zbor má byť zborom osobností, univerzita priestorom názorovej plurality a univerzitná pôda arénou názorových stretov a polemík. Každý, kto je schopný povedať si svoj názor a stáť si za ním, musí byť na tejto pôde vítaný. Ale neboli to osobnosti, čo u nás v normalizačných čistkách i v celom období normalizácie ťažko poškodili vzdelávací systém. Boli to neosobnosti: vypočítaví, zbabelí, beztvári – a takými aj ostali. Ospravedlňovať ich tým, že vlastne až tak veľa zla nerobili, že dokonca sem-tam nejakým postihnutým aj pomohli, znamená zrada samotnú podstatu toho, čím by mala byť moderná univerzita. Znamená obhajovať to, čo podľa môjho názoru nielen na univerzite, ale na žiadnej škole, od základnej po najvyššiu, nesmie mať miesto; a ak sa tam vyskytuje, tak to treba ničiť ako burinu a nie zľahčovať, či priam ideologizovať a dokonca odmeňovať: na miesta učiteľov nepatria ľudia bez zásad, zbabelí, ochotní slúžiť komukoľvek a čomukoľvek a vymieňať svoje názory podľa toho, ako fúka vietor a čo im osobne prospeje. Takíto ľudia – nazval som ich raz ontologickými pragmatikmi – nie sú príkladom múdrych ľudí, čo sa vždy vedia správne adaptovať; sú to sociálni paraziti. Ide mi to ťažko z úst, ale niekto to musí povedať: ak Univerzita Komenského odmenila takýchto ľudí, ponúkla ich vlastne mladým učiteľom, už nezasiahnutým komunizmom, ako vzor: buďte takými a čaká vás kariéra. Myslím si, naopak, že mladých kolegov musíme pred tými, čo vedeli podliezať mocným a vždy šikovne obracať kabáty, varovať. Ak takí majú byť vzorom, tak iba odstrašujúcim.

Nedalo sa s tým niečo urobiť hneď po novembri?

V eufórii po novembri 1989 sme tuším všetci verili, že sa ľudia naraz zmenili, akoby úderom kúzelskej paličky. To neboli len bývalí námestníci, čo mi rovno pred televíznou kamerou ponúkli svoju pomoc v budovaní nového školstva. Do ministerskej pracovne chodili jednotlivci, ale aj kolektívy, aby sa osobne hlásili do služieb nového režimu. V jeden marcový deň 1990 prišla za mnou celá delegácia učiteľov fakulty Vysokej školy stránickej. Slávnostne mi oznámili, že prestali byť marxistami a prišli sa prihlásiť, že chcú ako experti zasväcovať študentov do sociológie a politológie. Očiam som neveril: v ich čele bol ten istý muž, ktorého som dobre poznal z prírodovedeckej fakulty; ba teraz sa aj ku mne kamarátsky hlásila familiárne mi tykal. Tento muž viedol roku 1968 na fakulte kabinet marxizmu, a keďže boli práve mesiace Pražskej jari, presne to isté deklamoval vtedy na zasadnutí vedeckej rady fakulty – koniec marxizmu a ateizmu, on a jeho kolegovia budú vyučovať sociológiu a dejiny náboženstva. (Vtedy som vyslovil pochybnosť, či na nové zameranie majú kvalifikáciu, a navrhol, aby boli najprv vyslaní na zaškolenie. Však sa mi to potom čoskoro vrátilo!) Len čo stačili odísť, sklamaní z toho, že som ich ochotu odmietol, prišli za mnou dve študentky žurnalistiky, vtedy redaktorky vznikajúceho denníka Verejnosť, s prosbou o rozhovor o situácii na našich vysokých školách. Povedal som im: Práve som skončil jedno stretnutie s vysokoškolskými učiteľmi. S pedagógmi, ktorí z jedného dňa na druhý úplne premenili svoje názory. Sú vyjadrením situácie, s ktorou sa denne stretávam. Problémom našich vysokých škôl je, že je tam veľa učiteľov, ktorí sú ako mäkkýše, nemajú totiž vôbec chrbticu, chýba im akýkoľvek skelet vlastného názoru. Táto neschopnosť mať akýkoľvek názor je pliahou, ktorú bude z našich škôl najťažšie odstraňovať.

Takto vznikli „mäkkýše“ a dvadsať rokov starý mýtus?

Presne tak. Usilovné novopečené novináročky odišli a na druhý deň vyšla vo Verejnosti ich reportáž o stave našich škôl. Popisovali svoje návštevy a rozhovory s učiteľmi na základných a stredných školách i s rodičmi, vymaľovali dojímavý obrázok úplnej katastrofy, a aby svojim tvrdeniam dodali váhu, napísali, že to isté si myslí aj minister školstva a citovali moje slová z predchádzajúceho dňa. Ešte v ten istý deň bolo ministerstvo zaplavené telefonátmi plnými urážok na moju adresu. Nasledovala záplava rozhorčených listov. Tí zo starých kádrových rezerv, ktorých vlastní učitelia nepotvrdili v ich vedúcich funkciách, videli príležitosť, ako sa pomstiť: poslali list premiérovi Čičovi, v ktorom žiadali odvolať ministra školstva. Ale nevydarená školská úloha novinárskych amatérok sa najlepšie hodila vtedy ešte existujúcej, nezreformovanej, komunistickej strane. Denník Pravda, vtedy ešte jej orgán, dva dni pred Dňom učiteľov priniesol senzačný článok autorky

Zuzany Šimčákovej s titulkom: *Oslávi pliaga svoj deň?* Z titulu vyznievalo, že som učiteľov nazval už nie iba mäkkými, ale rovno pliagou.

Aké to malo následky?

Chcel som, aby redakcia Verejnosti vysvetlila, ako k tomuto nedorozumeniu došlo. Prosili ma, aby tak nemuseli urobiť, lebo by to začínajúce noviny poškodilo tým, že budú vyzerať ako neseriózne – ustúpil som. Odvtedy mi vari natrvalo prischlo označenie „minister mäkkých“. Pozoruhodné je, že ako mesiace a roky utekali a dávno som už nebol ministrom, mnohí, aj neznámi, ľudia, čo ma stretávali, vyjadrovali sa pochvalne: mal si úplnú pravdu, učiteľia sú mäkkýše. Darmo som vysvetľoval, že som nič také netvrdil a že si to ani teraz, keď sa znovu testujú charaktery, nemyslím. Viacerí ambiciózni muži, ktorí sa nedostali do ministerského kresla, a zrejme po ňom túžili, hovorili i písali pri každej vhodnej príležitosti, že oni by veru nikdy učiteľov nenazvali mäkkými, ako to urobil Kováč. Ťažko znášam hrubosť, ešte ťažšie hrubé nadávky a, samozrejme, hrubé nadávky na svoju osobu najťažšie. Povedal som už, politik si na to musí zvyknúť – a ja som si nezvykol. Ako-tak som sa zmieroval s tým, keď sa mi nadávalo za názor, ktorý som zastával a presadil: stál som si za ním, a to ma uspokojovalo. Lenže toto nedorozumenie ma trápi doteraz. Práve preto, že bolo nie vari iba hrubým skreslením, ale hádam aj znevážením celého môjho pohľadu na učiteľa a jeho poslanie v spoločnosti.

Svoj vzťah k učiteľskej profesii ste napokon vyjadrili aj v knihe *Krása a vznešenosť učiteľského povolania. Kto si ju prečíta, pochopí vašu úctu a obdiv k učiteľovi...*

Človek je biologicky veľmi obmedzená bytosť, len málo odlišná od svojich blízkych biologických príbuzných – šimpanzov. Naša biologická podstata, ľudská prirodzenosť, je nemenná. Bola vyformovaná biologickou evolúciou na život v malých neanonymných skupinách lovcov a zberáčiek v africkej savane. Od šimpanzov sa líšime najmä tým, že máme trikrát väčší mozog a ten sa zväčšil tak, že dokážeme viesť náročný sociálny život, teda aj jazykovo komunikovať, a tiež vykonávať zložité a jemné pohyby rukami. Jazyk a ruka spustili rýchlu kultúrnu evolúciu, z lovcov a zberáčiek urobili poľnohospodárov a za posledné dve tisícročia viedli k vzniku zložitých spoločností s delbou práce, trhom, umením, vedou a technikou. Postupne vzniklo celkom nové, umelé prostredie, v ktorom musíme žiť – a pritom sa naša biologická prirodzenosť v podstate vôbec nezmenila. Biologicky nepasujeme do tohto nového prostredia; aby sme v ňom existovali a preživali, to zaisťujú mnohé inštitúcie, ktoré našu prirodzenosť

prekračujú: morálka, právo, náboženstvo, štát, vzdelávací systém. Vzdelávanie nemôže z nás odstrániť našu ľudskú prirodzenosť ani ju zmeniť, musí na nej stavať. Musí ľudskú prirodzenosť zdokonaľovať, šľachtiť, dobré rozvinúť, zlé potlačiť – takto videl jeho úlohu Jan Amos Komenský už pred 400 rokmi. Každý živý organizmus, a teda aj každý ľudský jednotlivec, usiluje o to, čo prospieva jemu samému; chce zmenšiť osobnú nepríjemnosť a utrpenie na minimum a získať zo sveta pre seba čo najviac potešenia a radosti. Umením správnej výchovy je dosiahnuť to, aby ľudský jedinec docieľoval osobnú radosť a uspokojenie cez radosť a uspokojenia iných ľudí. To nie je popretím ľudskej prirodzenosti, ale jej využitím: je mi dobre, lebo je dobre aj iným, ktorých mám rád; trpím, lebo trpia iní. Preto je výchova vo veľkej miere rozvíjaním a kultivovaním emócií, najmä empatie a súcitu. Samozrejme, v modernej dobe musí škola aj pripravovať na zamestnania, ktoré sú stále náročnejšie na vedomosti, a vedomostí je stále viac. Lenže napĺňanie detských hlávok znalosťami a formovanie profesionálne zdatných odborníkov je iba druhou stranou mince vzdelávania – povedal by som akýmsi samozrejším dôsledkom jej prvej strany, a teda čímsi odvodeným; tou prvou stranou, tvrdím, že dôležitejšou, je vytváranie sebavedomej, silnej a zároveň citlivej a empatickej osobnosti. A tú môže vytvárať len iná silná osobnosť – učiteľ.

Učiteľ je len vtedy učiteľom, ak prežíva radosť cez radosť svojich žiakov. Viem, o čom hovorím: skoro dvadsať rokov som mal zakázané učiť. Deň návratu na školu bol najkrajším dňom môjho života. Učiteľské povolanie je najkrajším a najvznešenejším.

Za rozhovor ďakuje Ľubomír PAJTINKA. Foto Ján SÚKUP

Prof. RNDr. Ladislav Kováč, DrSc. sa narodil roku 1932 v Závažnej Porube. Vyštudoval biochémiu na Karlovej univerzite v Prahe. V rokoch 1957–1970 pracoval na Katedre biochémie Prírodovedeckej fakulty UK v Bratislave. Roku 1970 musel z politických dôvodov katedru opustiť a pracoval do roku 1976 ako klinický chemik v psychiatrickej liečebni v Pezinku. V rokoch 1976–1989 pôsobil v Ústave fyziológie hospodárskych zvierat SAV v Ivanke pri Dunaji. Od roku 1989 bol ministrom školstva, mládeže a telesnej výchovy. V rokoch 1991–1992 pôsobil ako veľvyslanec ČSFR pri UNESCO v Paríži. V súčasnosti pôsobí na Katedre biochémie Prírodovedeckej fakulty UK v Bratislave.